

Průvodce etikou ctností

Autor: Zuzana Svobodová

Abstract

A guide to virtue ethics. – The review article analyses a new textbook dedicated to virtues and their role in the whole education written by Slovak authors (BLAŠČÍKOVÁ, Andrea, NEMEC, Rastislav. *Cnosti v celistvom vzdelávaní / Virtues in holistic education*. Bratislava: Minor, 2025. ISBN 987-80-89888-55-9). The textbook introduces the cardinal virtues and their importance in personal education or development. The authors have prepared didactic material intended primarily for future teachers.

Keywords: virtue, education, erudition, teacher, character, cardinal virtues

Klíčová slova: ctnost, výchova, vzdělávání, učitel, charakter, kardinální ctnosti

Vychovávat a vyučovat nebylo nikdy snadnou činností. Základem je totiž komunikace, a to nejen ona verbální, ale výrazně promlouvají také činy, gesta, způsob komunikace či přístup obecně. Má-li například ve škole edukovat o zdraví člověk, který se ve své životosprávě všemožně snaží svůj organismus zlikvidovat co nejdříve, pravděpodobně bude taková výchova ke zdraví pouze nevydařenou karikaturou či parodií, a to i kdyby měl onen pedagog osvojenou rétoriku Jana Chrysostoma, tedy Zlatoústého.

Ze své zkušenosti často známe a správně tušíme, že vychovatel či učitel nejlépe koná své dílo, žije-li v souladu s tím, o čem hovoří. Proto je důležité již při přípravě vychovatelů a učitelů klást důraz nejen na obsahy učení a metody předávání, ale také na rozvoj osobnosti pedagogických pracovníků. V této souvislosti nám slovenští kolegové nabízejí nyní novou publikaci o ctnostech, která není pouze kompendiem uvádějícím do tématu starého jako civilizované lidstvo samo. Jde o učebnici, která reaguje na základě pečlivého pozorování současné situace, uvažování, kritického hodnocení a rozhodnutí čili vyvození konkrétní nabídky z těch – na základě celého procesu od pozorování po rozhodnutí – nejlepších možných dosahů do praxe přípravy budoucích pedagogů.

Učebnici tvoří šest kapitol, jimž předchází úvod, kde autoři kriticky pojednávají o kompetenčním modelu ve vzdělávání a zdůvodňují svou nabídku modelu, který je založen na porozumění a osvojování ctností, přičemž oním průvodcem v celé učebnici není nikdo menší, než německý filosof Josef Pieper (1904–1997), jehož dílo je zde analyzováno, vysvětlováno, komentováno, doplňováno. Proto je v úvodu vysvětlen kontemplační přístup k realitě, proto je tamtéž explikováno, co znamená celistvé či celostní vzdělávání, jemuž v našem prostředí věnoval tolik pozornosti Radim Palouš, přičemž psal o holistické agogice.¹

¹ Srov. PALOUSH, Radim. *Totalismus a holismus*. Praha: Karolinum, 1996, s. 89, 90.

Přirozeně se autoři, Andrea Blaščíková a Rastislav Nemeč, rozhodli věnovat zvláštní pozornost kardinálním ctnostem. Každá kapitola je uvozena krátkými odstavci o didaktických cílech, výsledcích vzdělávání a klíčových slovech. Jde tak o vhodně uspořádanou učebnici, která již svou strukturou ulehčuje studentům přehled o tématu. Z tohoto důvodu ji lze považovat za přiměřenou i pro středoškolské studenty, i když primárně se při jejím vzniku pamatovalo na studenty vysokoškolské.

Kapitoly jsou po tomto didakticky zaměřeném informačním bloku uvozené ilustrací tématu z vybraného filmu, přičemž následují otázky pro otevření problematiky, která je poté systematicky vykládána. Další část každé kapitoly tvoří práce s textem Josefa Piepera,² tedy student učebnice má před sebou vybraný text tohoto německého filosofa, který není – pro začínající studenty – textem úplně snadným. Proto mu také předchází uvedení do tématu a po něm následuje detailní objasnění hlavních témat, v některých případech se tomu napomáhá grafickým zpracováním, vizualizací jednotlivých vztahů, srovnáním. Zde reflektovaná témata se v Pieperově textu objevila a jsou zásadní pro porozumění etice ctností. Poté je vždy zařazena část nazvaná diskuze, v níž autoři navrhuji otázky či úkoly k hlubšímu pochopení tématu studujícím. Na konci každé kapitoly je uvedena doporučená rozšiřující literatura k tématu.

Kromě kapitol, z nichž je každá zaměřena na jednu z kardinálních ctností (rozumnost, spravedlnost, statečnost, umírněnost), tvoří učebnici první kapitola, jejímž úkolem je vyložit, v čem má základ idea celistvého vzdělávání, a druhá kapitola o pojmu ctnost a celkovém pojetí kardinálních ctností. Přestože je text v zásadě věnován výkladu jednotlivých kardinálních ctností, nezůstaly stranou i další důležité ctnosti a neřesti, kterým sice nejsou věnovány samostatné kapitoly, ale které jsou na vhodném místě vysvětleny ve vztahu k reflektovanému tématu. Autoři učebnice měli na mysli především budoucí pedagogy, proto lze v textu nalézt rozbor například toho, co bylo označováno jako *studiositas* (učenílivost, zvědavost) a vysvětlen rozdíl oproti *curiositas* (zvědavost).

Závěr knihy je věnován připomenutí, že cílem veškerého pěstování filosofie jako lásky k moudrosti má být uschopnit k závazku ve smyslu vztahu, vztažení k osobnostnímu růstu a péči o společné dobro. Je připomenuta také naděje, že dobře, kvalitně připravená osobnost pedagoga může pak vstupovat do všech interakcí zralým lidským způsobem, totiž se svobodou od strachu o sebe. Připomenuta je také vzájemná provázanost jednotlivých kardinálních ctností. Studující je rovněž veden k přitakání takovým „neužitečným“ činnostem, jak by možná leckdo označil úlohu pedagogů vytvářet prostředí, v němž bude možné vnímat krásu, zažívat harmonii, budovat přátelství, hrát si na základě vlastní kreativity a prožít zkušenost hlubokého uvolnění. V takovém času uvolnění (ř. *schóle*, l. *otium*)³ pak bude moci žák nahlédnout podstatné hodnoty, které nesou život i tehdy, když jeho aktéři nejsou úspěšní či produktivní. Neboť vize pedagoga, který má být na své povolání dobře připraven, nebyla autory tvořena pouze jeho kompetencí, ale jeho celistvým rozvojem.

² Vybrané jsou dva texty z knihy *Eseje*, v níž nakladatelství Minor vydalo čtyři eseje Josefa Piepera. Pro učebnici byly vybrány texty z různého životního období autora: „Celistvé vzdelanie“ (1933/35) a „Aktuálnosť kardinálnych cností: rozumnosť, spravodlivosť, statočnosť, umiernenosť“ (1974). Srov. PIEPER, Josef. *Eseje*. Bratislava: Minor, 2024, od s. 17 a od s. 41.

³ Srov. PALOÚŠ, Radim. *Heretická škola: o filosofii výchovy ve světověku a Patočkově pedagogice, čili, Filipika proti upadlé škole*. Praha: Karolinum, 2024, s. 13.

Na sto čtyřiceti stranách se autorům podařilo připravit kvalitní, a přitom dostatečně stručný materiál k výuce etiky ctností, díky němuž budou studující moci poznat, zvážit i přijmout to, co se nabízí již od nejstarších počátků filosofie jako cesta k rozvoji lidskosti. Lze tušit, že didaktická snaha otevírat pro jednotlivá témata filmovým zpracováním, nalezne u studujících kladnou odezvu a připraví je i pro náročnější promýšlení filosofických textů Josefa Piepera, který též ve své době usiloval psát způsobem, který by dokázal pohnout nejenom myslí, ale i srdcem čtenářů, způsobem vhodným ke kultivaci lidství, které je zapotřebí v každé době, i když nikoli v každé době shodným způsobem.

SEZNAM LITERATURY

BLAŠČÍKOVÁ, Andrea, NEMEC, Rastislav. *Cnosti v celistvom vzdelávaní*. Bratislava: Minor, 2025. ISBN 987-80-89888-55-9.

PALOUŠ, Radim. *Heretická škola: o filozofii výchovy ve světověku a Patočkově pedagogice čili filipika proti upadlé škole*. Praha: Karolinum, 2024. ISBN 978-80-246-5969-5.

PALOUŠ, Radim. *Totalismus a holismus*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-718-4281-8.

PIEPER, Josef. *Eseje*. Bratislava: Minor, 2024. ISBN 978-80-89888-40-5.

(*Doc. PhDr. Zuzana Svobodová, Ph.D.* vyučuje na 3. lékařské fakultě a Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy a na Policejní akademii České republiky v Praze. Zabývá se filozofií výchovy, etikou, teologií výchovy a vztahy náboženské a kulturní vzdělanosti.)